

Stanislav
JANOVIĆ

PREDUVJETI POVRATKA HRVATA U DOMOVINU

Project
bleau
purple
blue

INNOVAC
Sternber

PREDMETU
POVÁTKA HRÁTA
U DOMOVINU

Uvodna napomena

Pripremajući ovo izlaganje izvorna mi je namjera bila problemu pristupiti empirijski i sustavno, dakle temeljiti taj pristup na konkretnim, statistički obradenim podacima. No, kako mi nikakav materijal za tu svrhu nije bio dostupan, morao sam se zadovoljiti generalizacijama na temelju slučajeva koji su mi poznati iz osobnog iskustva. Naravno, svjestan sam da takva metoda nema uvjerljivost sustavno provedenog istraživanja. No, vjerujem da taj nedostatak nije presudan i da spoznaje do kojih sam došao mogu poslužiti barem kao solidna osnova za raspravu o temeljnim preduvjetima povratka hrvatskog iseljeništva u domovinu – tim više što se radi o razmјerno velikom i dovoljno reprezentativnom uzorku pojedinačnih primjera.

Moja prisutnost i društveno-politička djelatnost među hrvatskim iseljeništvom protegnula se na razdoblje od preko dvadeset godina. Tijekom tog vremena stekao sam određeni uvid u tipične probleme s kojima se naši ljudi susreću pri pokušaju realizacije svojih planova o povratku. Ti su kontakti posebno učestali od kada sam postao saborski zastupnik. Pri tome treba naglasiti da je po prirodi same stvari moj uvid u problem predodređen – uvjetno rečeno – negativnom selekcijom mojih iskustava. To znači da su mi se ljudi u pravilu obraćali ne iz želje za prenošenjem svojih pozitivnih iskustava, već iz želje da se potuže na negativna iskustva, da me upitaju za savjet ili pomoć, ili jednostavno da s nekim podijele gorčinu i razočaranje, ponekad i očaj. Pri tome naglašavam da emotivnu stranu problema – dakle sve ono što naši ljudi u inozemstvu proživljavaju i osjećaju kada se radi o relaciji iseljeništvo-domovina – u ovom izlaganju ostavljam po strani. O tome drugom prigodom.

Kategorije potencijalnih povratnika

Prije nego se osvrnem na svoja pozitivna i negativna iskustva, smatram važnim unutar iseljeničkog korpusa razlikovati tri kategorije potencijalnih povratnika.

Prvu skupinu čine osobe koje primaju inozemne mirovine. Oni su najzahvalnija skupina jer im mirovina u pravilu osigurava solidnu egzistenciju. Njihovi problemi, međutim, mogu nastati prilikom traženja odgovarajućeg smještaja, budući da su cijene stanovanja u dijelovima Hrvatske u kojima se najčešće žele nastaniti vrlo visoke. Riječ je o gusto naseljenim područjima kao što je sjeverozapadna Hrvatska (Zagreb i okolica).

U drugu skupinu ulaze one dobne skupine iseljenika koje su radno sposobne i koje očekuju zaposlenje u domovini. Naravno da su u sadašnjoj gospodarskoj situaciji ta očekivanja u najvećem broju slučajeva nerealna. Jedini pravi put za reintegraciju tih ljudi u životne tokove u domovini jest ona vrsta *gospodarskog čuda* kakvo se dogodilo u zemljama zapadne Europe, osobito u Njemačkoj, tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina.

Treću skupinu čine pojedinci poduzetničkih sklonosti. Oni bi u sadašnjoj situaciji trebali imati najbolje izglede za uspješan povratak. Zemlja poput Hrvatske, koja se nalazi na novom početku i s dobrim izgledima za brz i uspješan razvoj, pruža velike mogućnosti potencijalnim poduzetnicima. To su svi oni koji su maštoviti, kreativni i imaju dovoljno volje za promicanje vlastitog interesa, ali i odgovornosti. Prema mojem iskustvu iz Njemačke poduzetnička djelatnost je ona koja od lijepih stvara marljive, a prividno nenadarene pretvara u uspješne. Smatram da ovaj sloj potencijalnih povratnika, kao najuspjehljivih za brzo prilagodivanje okolnostima i potrebama tržišta, trenutno može najviše pridonijeti prosperitetu Hrvatske, a time stvoriti i preduvjete za brzi povratak prvih dviju skupina iseljenika.

Čimbenici (ne)povratka

Objektivni čimbenici koji prema mom mišljenju čine pozitivni okvir projekta povratka hrvatske dijaspore su:

1. Hrvati i hrvatski državljanini u inozemstvu pravno su izjednačeni sa svojim sunarodnjacima u domovini. Što to znači najbolje znamo svi mi koji smo došli u inozemstvo kao privremeni useljenici, *gastarbeiteri*, vječni kandidati za punopravno građanstvo zemlje koja nas je primila i zaposlila, a često puta i osobe s nejasnim ili čak izvanpravnim statusom.

2. Poznavanje hrvatskoga jezika kao ključni kulturni preduvjet brzog i bezbolnog prilagodivanja uvjetima u domovini.

3. Pozitivno socijalno ozračje koje prvenstveno treba pripisati političkoj ideji predsjednika države dr. Tuđmana o jedinstvu domovinske i iseljene Hrvatske te učestalim pozivima za što brojnijim i što skorijim povratkom hrvatskog

iseljeničkog korpusa u domovinu. Motivacijska i moralna snaga ovog čimbenika, koji sam po sebi ne može biti dovoljan uvjet povratka, od izvanredne je važnosti.

4. Hrvatska se nalazi na početku nove epohe u gospodarskom smislu, što svim sposobnim pojedincima daje dobre izglede za brz i uspješan uspon.

Negativni čimbenici koji prema mojoj mišljenju otežavaju, a u pojedinim slučajevima i onemogućavaju povratak su:

1. Nepovoljna gospodarska situacija. Riječ je o čimbeniku koji prvenstveno treba promatrati u kontekstu povijesnog nasljeda, kao negativnu bilancu sedamdesetogodišnje vladavine balkanskog gospodarenja te četrdesetogodišnjeg komunističko-socijalističkog eksperimenta zvanog *samoupravljanje* sa svim bitnim elementima državne privrede. Ako se ovome pridodaju štete koje je prouzročila srpsko-crnogorska agresija te izravne i neizravne posljedice višegodišnjeg ratnog stanja, mora se izvesti zaključak da stanje hrvatske privrede nije ni moglo biti bitno bolje od postojećeg. No, usprkos djelomičnim uspjesima vlade na tom području – a oni se uglavnom svode na stabilizaciju tečaja kune te postupno i mjestimično oživljavanje industrijske proizvodnje – ukupna privredna slika Hrvatske još uvijek je daleko od zadovoljavajuće, a kamoli poticajne za povratak i masovnije ulaganje kapitala stečenog u inozemstvu. Glavne su prepreke tome zabrinjavajuće visoka stopa nezaposlenosti, nedostatak poduzetničke klime odnosno »socijalistički« radni mentalitet. S ovime su u vezi i sljedeća dva čimbenika:

2. Nezadovoljavajuće funkcioniranje zakonodavnog, upravnog i pravno-sudskog aparata. Budući da većina potencijalnih povratnika dolazi iz zemalja demokratskog političkog poretka i tržišne ekonomije, suvišno je razglabati o važnosti rješavanja ovog problema kao garancije prosperitetnog povratka. Mnogi su se povratnici osvjedočili da je na tom području potrebno još mnogo toga napraviti i popraviti kako bi zaživjela sigurnost i logika tržišnog poslovanja. Kao što je poznato, za prvo – pravnu sigurnost – potrebno je ne toliko veća koliko učinkovitija prisutnost državnog aparata; za drugo – afirmaciju tržišnog načela – obrnuto: što manje uplitvanje države, tj. samo gdje je to nužno i zakonom propisano. Pritom je ključno da se oba načela njeguju paralelno: da prvi proces uvijek prati onaj drugi.

3. Korupcija. Raširena pojava u svijetu koje ni Hrvatska nije poštadena. Važan problem su razmjeri te pojave, tj. zadržava li se ona unutar podnošljivih granica ili pak prelazi u epidemiju koja razara društveno tkivo. Korupcija predstavlja i veliku političku opasnost jer stvara nepravedne društvene odnose, nezadovoljstvo građana i sukladno tome predstavlja

čimbenik političke nestabilnosti. Borbu protiv korupcije otežava činjenica da ju je teško dokazati. O razmjerima korupcije u Hrvatskoj teško je precizno govoriti, no uvjeren sam da ona postoji u većoj mjeri nego što je to slučaj u ijednoj zemlji srednje i sjeverne Europe.

Zaključna napomena

Sažimajući do sada izneseno, mogu reći da je za uspješan povratak naših ljudi u domovinu potrebno osigurati sljedeće uvjete:

- zakonodavstvo koje odražava aktualne potrebe društva;
- državnu upravu koja funkcionira zakonski i u predviđenim vremenskim rokovima;
- učinkovit sudski sustav koji gradanima omogućava da svoje pravo ostvari u praksi;
- energično suzbijanje korupcije i njezino svođenje na *podnošljivu* mjeru.

Moje je uvjerenje da bi provođenje ovih mjera moglo ubrzati povratak naših iseljenika, i to na opće zadovoljstvo i prosperitet Hrvatske.